

V Bruselu dne 15.2.2019
COM(2019) 83 final

ZPRÁVA KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU

**Evropský výzkumný prostor: společně k pokrokovější Evropě v oblasti výzkumu
a inovací**

Evropský výzkumný prostor: společně k pokrokovější Evropě v oblasti výzkumu a inovací

1. ÚVOD

Zpráva o pokroku ve vytváření EVP za rok 2018 hodnotí současný stav Evropského výzkumného prostoru (EVP) a pokrok, jehož bylo při provádění EVP dosaženo v období 2016–2018¹. Již druhým rokem po sobě byl pokrok na úrovni jednotlivých zemí měřen pomocí monitorovacího mechanismu EVP – souboru 24 základních ukazatelů definovaných společně členskými státy, zúčastněnými stranami v oblasti výzkumu a Komisí, který obsahuje i osm hlavních ukazatelů².

Provádění EVP se zaměřuje na šest priorit:

1. účinnější vnitrostátní výzkumné systémy;
2. optimální nadnárodní spolupráci a konkurenci včetně „společného řešení zásadních výzev“ a „výzkumných infrastruktur“;
3. otevřený trh práce pro výzkumné pracovníky;
4. rovnost žen a mužů a začleňování tohoto hlediska v oblasti výzkumu;
5. optimální pohyb vědeckých poznatků, přístup k nim a jejich předávání včetně „pohybu poznatků“ a „otevřeného přístupu“;
6. mezinárodní spolupráci.

Zpráva o pokroku ve vytváření EVP za rok 2016 ukázala, že během posledního desetiletí bylo při provádění EVP dosaženo výrazného pokroku. Na úrovni EU se zlepšily všechny hlavní ukazatele, přestože mezi členskými státy stále existují velké rozdíly, pokud jde o úroveň výkonnosti i míry růstu.

Podle celkového vývoje hlavních ukazatelů pokrok při provádění EVP trvá i nadále, i když postupuje pomalejším tempem než dříve. Míra růstu některých hlavních ukazatelů (priority 5 a 6) je stabilní, zatímco u jiných se růst zpomalil (priority 1, 2 a 4). Jeden hlavní ukazatel (priorita 3) dokonce vykazuje zápornou míru růstu. To však nepředstavuje žádný bezprostřední problém, neboť se jedná pouze o zástupný ukazatel a doplňkové ukazatele pro prioritu 3 se neustále zlepšují.

V tabulce na konci tohoto dokumentu jsou uvedeny míry růstu různých hlavních ukazatelů.

¹ Zprávy Komise o pokroku ve vytváření EVP vypracovávají jednou za dva roky. Vývoj politik byl popsán od poloviny roku 2016 (konečného termínu pro Zprávu o pokroku ve vytváření EVP za rok 2016) do poloviny roku 2018 (konečného termínu pro Zprávu o pokroku ve vytváření EVP za rok 2018). Tyto ukazatele jsou však k dispozici s určitou časovou prodlevou. Většina ukazatelů v této zprávě se v důsledku toho vztahuje k předchozím rokům.

² Zjištění v celé této zprávě odkazují na zprávu společnosti Science-Metrix s názvem „Shromažďování informací a údajů pro zprávu o monitorování EVP za rok 2018“, jejíž součástí jsou rovněž definice hlavních ukazatelů. Vzhledem k dostupnosti statistických údajů bylo třeba upravit definici několika ukazatelů.

V listopadu 2018 přijala Rada závěry o správě a řízení EVP³. Připomněla své závěry z května 2015, které se staly základem pro následné národní akční plány pro EVP, a vyzvala k tomu, aby bylo do zpráv o pokroku EVP začleněno monitorování provádění plánu pro EVP na základě hlavních ukazatelů, jež navrhl Výbor pro Evropský výzkumný prostor a inovace⁴.

Plán pro EVP na období 2015–2020 se nachází v polovině a národní akční plány pro toto období doposud přijalo 24 členských států a čtyři přidružené země. Tyto plány poskytují oficiální informace o strategiích EVP a odpovídajících politických opatřeních v těchto členských státech a přidružených zemích. Jsou důležitým zdrojem pro mapování pokroku při provádění EVP. Většina národních akčních plánů je strukturována podle šesti priorit EVP, což dále dokazuje systematické a sdílené úsilí plánovat vnitrostátní reformy za účelem provádění EVP.

Celkově zpráva vypovídá o tom, že pokrok při provádění EVP zpomaluje a že mezi zeměmi stále existují zásadní rozdíly, které se částečně ještě zvětšují. Tento vývoj vyžaduje obnovení závazku spočívajícího v i) dalším posílení společného úsilí na všech úrovních; ii) reformování vnitrostátních systémů výzkumu a inovací a iii) vytvoření dobře fungujícího EVP. Komise tuto potřebu předvíдалa a pro nadcházející finanční období 2021–2027 navrhla několik programů: mezi ně patří regionální fondy, evropský nástroj pro provádění reforem a nadcházející rámcový program EU pro oblast výzkumu a inovací – Horizont Evropa. Součástí druhého z těchto programů je i zvláštní pilíř, který má napomoci posílení EVP.

³ Dok. 14516/18.

⁴ Dok. 9351/15.

2. KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ ZPRÁVY O POKROKU VE VYTVOŘENÍ EVP

2.1. Účinnější vnitrostátní výzkumné systémy

Cíl:

Efektivně navržené a účinně fungující vnitrostátní systémy výzkumu a inovací, které z veřejných prostředků vytvářejí maximální hodnotu.

Výsledky:

Lepší sladění vnitrostátních politik se společnými evropskými prioritami, uplatňování klíčových zásad mezinárodního vzájemného hodnocení pro financující organizace, nalezení uspokojivé rovnováhy mezi konkurenčním a institucionálním financováním a investice do širší škály vzdělávacích a inovačních systémů.

Z analýzy hlavního ukazatele vyplývá, že excelence výzkumu se v období 2013–2016 zvýšila, přičemž roční míra růstu činila 3,2 % (průměr zemí EU-28)⁵. V porovnání s obdobím 2010–2013 se však míra růstu o polovinu snížila.

Obecně platí, že přestože je veřejné financování výzkumu a vývoje klíčovou hnací silou odolnosti a mezinárodní konkurenceschopnosti domácích systémů výzkumu a inovací, některé země své výdaje na výzkum a inovace neustále snižují (státní rozpočtové výdaje na výzkum a vývoj (GBARD) jako procento HDP) a jiné je v období 2014–2016 nijak výrazně nezvýšily⁶. Země s méně rozvinutými vnitrostátními výzkumnými systémy však mají také tendenci spoléhat se při doplňování vnitrostátních rozpočtů v oblasti výzkumu a inovací na strukturální a investiční fondy EU. Řada zemí EVP⁷ rovněž používá k doplnění přímého státního financování nepřímá fiskální opatření.

V zemích EVP se stalo běžnou praxí konkurenční financování – financování výzkumu přidělované na konkurenčním základě a za účasti mezinárodních odborníků v přezkumných komisích. Pokud však jde o rovnováhu mezi konkurenčním financováním a blokovým financováním, panují mezi jednotlivými zeměmi stále velké rozdíly. V některých zemích s méně rozvinutými systémy výzkumu a inovací se méně konkurenceschopné organizace provádějící výzkum spoléhají především na blokové financování, což často ovlivňuje jejich schopnost přilákat ty nejlepší talenty a rozvíjet a udržovat výzkumné infrastruktury. K dosažení náležité rovnováhy jsou tak nutné další reformy jejich systémů financování.

Většina národních akčních plánů je jasně strukturovaná podle priorit EVP. Projevuje se v nich stále větší soulad vnitrostátních politik v oblasti výzkumu a inovací v zemích EVP s cíli stanovenými na úrovni EU zaměřenými na vytvoření EVP. Členské státy EU se rovněž snaží zajistit, aby byly jejich vnitrostátní výzkumné systémy efektivnější a konkurenceschopnější, a to prováděním vnitrostátních a regionálních strategií pro inteligentní specializaci.

⁵ Technická zpráva, tabulka 4.

⁶ Technická zpráva, tabulka 5.

⁷ Mezi „země EVP“ patří členské státy EU a země přidružené k rámcovému programu.

Závěr

Téměř všechny země přijaly nebo aktualizovaly vnitrostátní strategie v oblasti výzkumu a inovací a očekává se, že díky tomu dojde ke zvýšení excelence výzkumu. Navzdory pokroku, jehož bylo dosaženo v posledních letech, poukazuje analýza na to, že je třeba lépe sladit strategie různých zúčastněných stran v oblasti výzkumu a inovací, a zajistit tak jejich účinnější spolupráci. Monitorování a hodnocení vnitrostátních politik v oblasti výzkumu a inovací by mělo být ústředním prvkem při zlepšování účinnosti vnitrostátních systémů výzkumu a inovací, omezování roztržitosti a určování oblastí pro zlepšení, zejména pokud jde o sladění vnitrostátních nástrojů a nástrojů EU.

2.2. Optimální nadnárodní spolupráce a konkurence

Společné řešení zásadních výzev

Cíl:

Lepší spolupráce s cílem řešit zásadní výzvy, s nimiž jsme všichni konfrontováni, je stěžejním faktorem schopnosti Evropy reagovat na dynamický a měnící se svět.

Výsledky:

Zajištění toho, aby ministerstva a organizace financující výzkum těsněji spolupracovaly k dosažení lepšího souladu s tématy a prioritami společných programových iniciativ, vzájemného uznávání postupů hodnocení, společné terminologie a způsobů provádění programů výzkumu a inovací, lepší integrace výzev a prosazování více mezinárodně zaměřených hledisek.

Ze zjištění vyplývá, že ačkoli má tato priorita stále jednu z nejvyšších měr růstu ze všech hlavních ukazatelů EVP a v období 2014–2016 rostla ročním tempem ve výši 3,9 %, téměř všechny země zaznamenaly zpomalení, pokud jde o přidělování vnitrostátních rozpočtových výdajů na výzkum a vývoj (statistika GBARD) na celoevropský nadnárodní veřejný výzkum a vývoj⁸.

Za jeden z hlavních a skutečných přínosů nadnárodní spolupráce EU je i nadále považováno společné využívání zdrojů a výzkumných kapacit k účinnějšímu řešení společných výzev. Jedním z nejčastěji uváděných strategických cílů v národních akčních plánech byla aktivní účast v partnerstvích v rámci veřejného sektoru⁹.

I když bylo v průběhu let dosaženo stálého pokroku, další úspěchy vyžadují i) systematictější koordinaci mezi prioritami partnerství v rámci veřejného sektoru a vnitrostátními plány

⁸ Technická zpráva, strana 46. Míry růstu u jednotlivých zemí mohly v jednotlivých letech značně kolísat.

⁹ Spolufinancování projektu ERA-NET, Evropský společný program spolufinancování, iniciativy podle článku 185 SFEU, iniciativy společného plánování.

výzkumu a výzkumnými programy a ii) systematické monitorování a hodnocení dopadu účasti v partnerstvích v rámci veřejného sektoru, zajištění politického závazku a dostupnosti financování¹⁰. Tento vývoj je podpořen novou politickou ambicí zvýšit dopad systému partnerství v oblasti výzkumu a inovací v EU, opírá se o závěry Rady¹¹ a doporučení Výboru pro Evropský výzkumný prostor týkající se partnerství.

Závěr

Pokud jde o zvyšování účasti v partnerstvích v rámci veřejného sektoru, dosahuje většina zemí pokroku. Pokud má však být v oblasti výzkumu a inovací v EU v maximální míře využito výhod systému partnerství, který je jednodušší a více orientovaný na dopad, bude třeba zvýšit úsilí o lepší koordinaci příslušných vnitrostátních politik a zdrojů, aby bylo možné dosáhnout dohodnutých priorit. To vyžaduje jasné vnitrostátní správní struktury a pevný a komplexní rámec pro hodnocení a monitorování dopadu sítí partnerství v rámci veřejného sektoru na vnitrostátní úrovni¹².

Výzkumné infrastruktury

Cíl:

Přístupné a kvalitní výzkumné infrastruktury jsou jádrem znalostního trojúhelníku a jsou rovněž klíčové pro ambici Evropy vést globální vývoj směrem k otevřené vědě. Členské státy navrhly kolektivní přístup prostřednictvím právního rámce Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury (ESFRI), programu Horizont 2020 a konsorcia evropské výzkumné infrastruktury (ERIC).

Výsledky:

Zajištění toho, aby plán Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury a vnitrostátní plány pro oblast výzkumu a inovací byly navzájem slučitelné a zároveň usnadnily přístup k výzkumným infrastrukturám členským státům, které nejsou schopny investovat do rozsáhlých infrastruktur, a pečlivé zkoumání plánovaných finančních příspěvků.

Ze zjištění vyplývá, že přes různorodost zemí EVP byly na vnitrostátní úrovni definovány strategické priority. Ukázalo se, že plány Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury jsou pro vnitrostátní rozhodovací procesy cenným vkladem a často dopomohou ke sladění vnitrostátních plánů s plány Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury.

Třebaže vnitrostátní plány zavedla společně s výzkumnými infrastrukturami Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury více než polovina zemí EVP a 19 z 28 členských států EU, pouze třetina z nich zároveň určila i své potřeby v oblasti financování. Od posledního monitorování v roce 2016 osm zemí své plány aktualizovalo, přičemž některé z nich stanovily požadavky na financování poprvé. Při posouzení projektů a mezníků

¹⁰ Technická zpráva, strana 46.

¹¹ Dok. 15320/17.

¹² Technická zpráva, strana 66.

Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury z údajů vyplývá, že účast zemí těsně pod průměrem EVP roste rychleji než u zemí těsně nad průměrem (míry růstu se zdvojnásobily, respektive zvýšily o 40 % v porovnání s hodnotami za rok 2016). To v rámci zemí EVP naznačuje výrazný trend sbližování.

Rozhodovací procesy v jednotlivých zemích se liší v závislosti na velikosti jejich ekonomiky a složitosti systému výzkumu a inovací. Třebaže nejčastějším mechanismem pro přidělování finančních prostředků jsou otevřené výzvy, nástroje a postupy financování výzkumných infrastruktur se značně liší a často se používají v různých kombinacích politik.

V zájmu dalšího zvýšení účinnosti výzkumných infrastruktur v Evropě je zapotřebí zlepšit výměnu informací o skutečné kapacitě infrastruktury, prioritách financování, plánech a strategiích, a to jak mezi zeměmi/regiony, tak mezi výzkumnými organizacemi. Z analýzy vyplývá, že země se při přidělování finančního krytí vnitrostátním výzkumným infrastrukturám stále více specializují na konkrétní oblasti, čímž reagují na potřebu racionalizovat celkové rostoucí náklady.

Závěr

Celkově vykazuje v porovnání s rokem 2016 účast na projektech i meznících Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury jasný růst a zvyšuje se také celoevropská inkluzivnost a přístupnost. V roce 2018 zavedla více než polovina zemí EVP plány společně s výzkumnými infrastrukturami Evropského strategického fóra pro výzkumné infrastruktury, ale pouze třetina z nich zároveň určila i potřeby v oblasti financování. Přesto je zapotřebí posílit spolupráci a synchronizaci národních postupů (pro stanovení priorit, monitorování a dlouhodobé financování), aby se evropský ekosystém výzkumných infrastruktur stal stabilnějším a aby se zvýšila účinnost veřejných investic v této oblasti.

2.3. Otevřený trh práce pro výzkumné pracovníky

Cíl:

Skutečně otevřený EVP směřující k excelenci, v němž se vysoce kvalifikovaní a schopní lidé mohou bez omezení pohybovat přes hranice tam, kde lze nejlépe využít jejich talent.

Výsledky:

Vlády a zúčastněné strany by měly zvážit, jak by pravidla pro vnitrostátní režimy financování mohla lépe podpořit zásady otevřenosti, transparentnosti a přijímání pracovníků založeného na výsledcích, odstranit právní překážky stojící v cestě otevřenému přijímání výzkumných pracovníků v organizacích provádějících výzkum a definovat nové způsoby profesního rozvoje výzkumných pracovníků.

Ze zjištění vyplývá, že počet nabídek volných pracovních míst inzerovaných na portálu pro pracovní příležitosti EURAXESS v období 2015–2016 klesl u celé skupiny zemí v průměru o 5 %. To zvrátilo předchozí pozitivní růst ve výši 7,8 % v období 2012–2014 a mohlo by být částečně důsledkem alternativního způsobu využití podobných národních portálů.

Zjištění nicméně v zemích EU-28 rovněž ukazují průměrný roční růst podílu doktorandů s občanstvím jiného členského státu EU ve výši 3,9 % a růst podílu výzkumných pracovníků (ve výši 7,5 %), kteří vyjádřili spokojenost s tím, jak je přijímací proces v jejich domovské výzkumné instituci otevřený, transparentní a založený na výsledcích. Ve druhém případě došlo k růstu téměř ve všech členských státech.

Z analýzy vyplývá, že mezi zeměmi EU stále existují propastné rozdíly, pokud jde o otevřené příležitosti na trhu práce a možnosti profesního rozvoje výzkumných pracovníků. To vede k velkým rozdílům v atraktivitě výzkumné kariéry v různých zemích a regionech v Evropě. Tyto rozdíly nejsou jen důsledkem různých systémů vysokoškolského vzdělávání a profesních struktur, ale jsou způsobeny také rozdílným hospodářským rozvojem, který ovlivňuje veřejné rozpočty na výzkum, a tím i platy výzkumných pracovníků a další podmínky. Klíčovými faktory, které definují atraktivitu regionu nebo země, je dostupnost příležitostí k učení, možnosti financování výzkumu, finanční zajištění a podíl pracovních smluv na dobu určitou.

Závěr

Počet volných pracovních míst inzerovaných na portálu EURAXESS se v poslední době snížil, třebaže jsou výzkumní pracovníci v celé Evropě s otevřenými, transparentními a na výsledcích založenými přijímacími postupy ve svých domovských institucích spokojenější. Pozitivním signálem mezinárodní mobility je rostoucí podíl doktorandů, kteří mají občanství jiného členského státu. Mezi členskými státy však stále existují velké rozdíly, pokud jde o atraktivitu profesní dráhy a možnosti rozvoje výzkumných pracovníků. Vlády mohou zlepšit mezinárodní mobilitu výzkumných pracovníků tím, že zlepší účinnost vnitrostátních/regionálních výzkumných ekosystémů z hlediska špičkového výzkumu. Kromě výše uvedených charakteristik zvyšuje mobilitu a atraktivitu také dostupnost infrastruktur na nejvyšší úrovni, zajištění účinných interakcí mezi veřejnými a soukromými subjekty a vysoce inovativní odvětví podnikání.

2.4. Rovnost žen a mužů a začleňování tohoto hlediska v oblasti výzkumu

Cíl:

Podporovat vědeckou excelenci maximálním využitím rozmanitosti z hlediska pohlaví a uplatňováním rovnosti žen a mužů a zamezením neúnosnému plýtvání talentem.

Výsledky:

Vypracování politik v oblasti rovnosti žen a mužů, přičemž je zvláštní pozornost věnována oblastem, v nichž jsou ženy nedostatečně zastoupeny, podpora rovnosti žen a mužů a začleňování hlediska rovnosti žen a mužů do výzkumu.

Ze zprávy vyplývá, že podíl žen na nejvyšších pozicích ve výzkumu (kategorie A) ve vysokoškolském vzdělávání se v zemích EU-28 v období 2014–2016 zvýšil o 1 % ročně¹³ na 24 % v roce 2016. Ačkoli bylo dosaženo pokroku téměř ve všech členských státech, je tento trend stále nerovnoměrný.

¹³ Technická zpráva, tabulka 15.

Analýza ukazuje, že na vnitrostátní úrovni nebo na úrovni EU jsou plány rovnosti žen a mužů a související politiky přijímány stále častěji, aby mohly být schváleny institucionální změny. Stále více zemí se podílí na zvyšování transparentnosti při přijímání a povyšování zaměstnanců a tyto iniciativy zahrnuje do svých národních akčních plánů. Analýza národních akčních plánů však poukazuje na to, že pokud jde o dosažení cílů v oblasti rovnosti žen a mužů, existují mezi jednotlivými členskými státy značné rozdíly¹⁴.

Na úrovni EU a ve všech zemích EVP bylo k začlenění genderového hlediska do výzkumu vyvinuto značné úsilí. Výsledkem je větší počet publikací, které genderové hledisko zahrnují, avšak celková úroveň integrace zůstává nízká.

Určitého pokroku dosaženo bylo, avšak nerovnost mezi ženami a muži v oblasti výzkumu a v akademické sféře stále existuje. Ve většině zemí EVP stále existuje tzv. skleněný strop. Je tomu tak i přesto, že na úrovni EU i na vnitrostátní a institucionální úrovni byly přijaty politiky a iniciativy s cílem řešit otázky, jako je nevědomá předpojatost při hodnocení, rozdíly v odměňování¹⁵ a rovné příležitosti při volbě kariéry.

Závěr

Většina zemí dosáhla při vytváření komplexnějších strategií pro rovnost žen a mužů v oblasti výzkumu a inovací určitého pokroku, třebaže je tento pokrok v rámci EVP pomalý a nerovnoměrný. Aby bylo dosaženo rovnosti žen a mužů a začleňování hlediska rovnosti žen a mužů v EVP, je třeba neustále usilovat o zvýšení počtu žen a jejich udržení ve vědě, provádění politik v oblasti rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem, snížení rozdílů v odměňování žen a mužů a odstranění překážek ve služebním postupu žen a zároveň i o lepší začlenění genderového hlediska do obsahu výzkumu a inovací.

2.5. Optimální pohyb vědeckých poznatků, přístup k nim a jejich předávání, mimo jiné i prostřednictvím digitálního EVP

Předávání znalostí a otevřené inovace

Cíl:

Odstranit překážky stojící v cestě širšímu využívání znalostí s cílem zvýšit růst a konkurenceschopnost Evropy plným prováděním politik předávání znalostí.

Výsledky:

Podpora účinných mechanismů předávání znalostí, zavedení politik a postupů řízení duševního vlastnictví.

Od poslední zprávy o pokroku ve vytváření EVP v roce 2016 bylo v celém EVP přijato více programů a iniciativ týkajících se otevřených inovací a předávání znalostí, které byly zvláště

¹⁴ Byly stanoveny tři cíle: 1. Odstranění překážek přijímání a služebního postupu výzkumných pracovníků; 2. Řešení nevyváženého zastoupení žen a mužů v rozhodovacích procesech a 3. Posílení genderového hlediska v obsahu výzkumu.

¹⁵ EU, strategic engagement gender equality 2016–2019 (Strategické úsilí o rovnost žen a mužů 2016–2019): https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/strategic-engagement-gender-equality-2016-2019_en.

zaměřeny na společnou činnost veřejných výzkumných organizací a soukromého sektoru. Na vnitrostátní úrovni se však v oblasti duševního vlastnictví stále uplatňují různá pravidla.

Studie zjistila, že v zemích EU-28 spolupracuje s univerzitami, vládou a veřejnými nebo soukromými výzkumnými ústavy přibližně 15 % podniků, které se zabývají inovacemi výrobků nebo postupů¹⁶. V období 2012–2014 se spolupráce soukromého sektoru s univerzitami a vysokoškolskými institucemi zvýšila v průměru o 0,7 % ročně a spolupráce s vládními a soukromými výzkumnými ústavy o 4 % ročně.

Počet společných publikací veřejného a soukromého sektoru na milion obyvatel je stabilní. V posledních letech však došlo k omezení financování poskytovaného soukromým sektorem univerzitám a veřejným výzkumným ústavům.

Závěr

Pokud jde o politiky na podporu šíření znalostí a otevřených inovací, situace v Evropě je i nadále různorodá. Obecně se v rámci celého EVP zavádí více iniciativ a regulačních rámců s cílem posílit spolupráci v oblasti výzkumu a inovací mezi veřejným a soukromým sektorem. V řadě zemí EVP je však neustále potřeba podporovat předávání výsledků výzkumu na trh a užší spolupráci mezi průmyslovými odvětvími a akademickou sférou, například prostřednictvím kombinace finančních pobídek a podpůrných regulačních rámců. Další přetrvávající výzvou je provádění účinných opatření k zajištění hodnocení a monitorování politik v oblasti výzkumu a inovací.

Otevřený přístup k publikacím a údajům

Cíl:

Otevřený přístup k vědeckým publikacím podporuje širší a rychlejší pohyb vědeckých myšlenek, zvyšuje přínosy pro vědu jako takovou i pro společnost jako celek. Je klíčovou součástí přechodu k otevřené vědě obecně.

Výsledky:

Podpora tzv. zlatého a/nebo zeleného otevřeného přístupu k vědeckým publikacím (Gold Open Access a/nebo Green Open Access), tj. přístupu k vědeckým informacím v souladu s doporučením Komise z roku 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich podpoře¹⁷, zvážení možnosti sladění a koordinace jednání s vydavateli vědeckých publikací s cílem podpořit přechod k novým a vyváženějším obchodním modelům.

V roce 2018 mělo zavedené politiky a/nebo pokyny pro podporu otevřeného přístupu k publikacím, řízení výzkumných dat nebo otevřené vědy 31 zemí EVP. Devatenáct z těchto zemí přijalo v těchto třech oblastech právní opatření¹⁸. Avšak i v zemích, kde byla právní opatření přijata, se velmi liší jejich prosazování. Pouze několik zemí EVP zavedlo opatření k

¹⁶ Technická zpráva, strana 76.

¹⁷ Revidováno v dubnu 2018.

¹⁸ Technická zpráva, tabulka 18.

monitorování vývoje politik v oblasti otevřeného přístupu a řízení výzkumných dat a jejich dopadu.

V posledních letech se otevřený přístup k publikacím rychle mění a vyvíjí a v roce 2016 se týkal až 50 % všech publikací v zemích EVP¹⁹. Rozdíly v provádění politik otevřeného přístupu mezi zeměmi se odrážejí v různorodém prosazování těchto politik a v řadě různých druhů otevřeného přístupu. Některé země dávají přednost tzv. zlaté cestě otevřeného přístupu, zatímco jiné podporují tzv. zelenou cestu (autoarchivaci v úložištích) a další kombinaci obojího. Obecně se v posledních letech zvýšil podíl vědeckých publikací zpřístupněných v rámci „zlatého“ otevřeného přístupu ve srovnání s publikacemi zpřístupněnými v rámci „zeleného“ otevřeného přístupu.

Politiky týkající se řízení výzkumných dat jsou zaváděny spíše až v poslední době. Stále je zapotřebí větší koordinace a harmonizace ve všech zemích. Klíčovými výzvami pro další rozvoj otevřeného přístupu k výzkumným datům jsou i nadále finanční a technické problémy spojené s ukládáním a dostupnými datovými formáty.

Přechod na prostředí otevřené vědy již sice započal, ale stále je omezován řadou problémů souvisejících s autorským právem, náklady, ochranou údajů, vnímáním nižší kvality časopisů s otevřeným přístupem, nedostatečnou odbornou přípravou týkající se otevřeného přístupu a politikami institucí, které prosazují zveřejňování v tradičních časopisech.

Závěr

V posledních letech bylo v otázkách otevřeného přístupu k publikacím dosaženo rychlého pokroku, spočívajícím mimo jiné i v zavedení právních opatření. Stále však přetrvávají překážky, včetně různé míry prosazování pravidel. Značně se různí i přístup k problematice otevřeného přístupu k výzkumným datům na vnitrostátní úrovni: v této oblasti byl pokrok mnohem pomalejší. Celkovému přechodu na prostředí otevřené vědy stále brání řada problémů.

2.6. Mezinárodní spolupráce

Cíl:

Zajistit, aby Evropa jako celek dokázala maximálně využít optimální příležitosti v oblasti výzkumu a inovací v globálním kontextu.

Výsledky:

Definování vnitrostátních strategií internacionalizace s cílem podporovat výraznější spolupráci s klíčovými třetími zeměmi, lepší koordinaci cílů a činností EU, členských států a přidružených zemí vůči třetím zemím a mezinárodním organizacím, lepší využívání výsledků vícestranných projektů EU a mezivládních projektů a lepší využívání dvoustranných a

¹⁹ Technická zpráva, strana 86.

vícestranných dohod mezi členskými státy EU a partnerskými zeměmi v mezinárodním měřítku.

Od Zprávy o pokroku ve vytváření EVP za rok 2016 zaznamenaly členské státy EU malý, avšak stabilní růst počtu publikací vydaných společně se zeměmi, které nejsou součástí EVP. Průměrná roční míra růstu v těchto zemích činila 4,4 % v období 2014–2016 a 4,2 % v letech 2007 až 2016²⁰.

Země EVP využívají k podpoře mezinárodní spolupráce různé nástroje. Ty se pohybují od sjednávání dvoustranných dohod a zakládání specializovaných výzkumných a inovačních středisek až po jmenování poradců na příslušné konzuláty a velvyslanectví na celém světě. Řada zemí EVP rovněž přijala národní strategie internacionalizace v oblasti vědy a technologií nebo mezinárodní spolupráci zdůraznila ve svých vnitrostátních dokumentech týkajících se výzkumu a inovací. Jak organizace provádějící výzkum, tak organizace financující výzkum navíc stále více využívají příležitostí ke dvoustranné či mnohostranné spolupráci s organizacemi partnerských zemí.

Mezinárodní mobilita výzkumných pracovníků je aktivně podporována jak na úrovni EU, tak na vnitrostátní úrovni. Klíčovými programy na úrovni EU jsou portál pracovních příležitostí EURAXESS a akce „Marie Curie-Sklodowska“. Země EVP, zejména země s méně rozvinutými systémy v oblasti výzkumu a inovací, podporují příchozí mobilitu aktivněji s cílem vyřešit nedostatek lidských zdrojů.

I přes řadu pozitivních změn některé problémy ve všech zemích EVP přetrvávají. Patří k nim nedostatek finančních a lidských zdrojů určených na vytváření a řízení mezinárodních partnerství.

Závěr

Míra mezinárodní spolupráce mezi zeměmi EVP a zeměmi, které nejsou součástí EVP, je obecně na vzestupu. Země s vyspělejšími systémy v oblasti výzkumu a inovací mají více příležitostí ke spolupráci a jsou rovněž lépe vybaveny k tomu, aby mohly nová partnerství udržovat a vytvářet. Obzvláště je zapotřebí usnadnit mezinárodní cirkulaci mozků, a to vytvořením rozmanitějšího souboru pobídek. Země EVP musí zvýšit své úsilí o přilákání nejlepších mezinárodních talentů, aby dokázaly překonat nedostatek pracovních sil, posílit výzkumné kapacity, podpořit inovace a řešit zásadní výzvy.

3. ZÁVĚRY

²⁰ Technická zpráva, tabulka 28.

Ve srovnání s předchozím vykazovaným obdobím²¹ nadále postupoval pokrok při dosahování priorit EVP u většiny hlavních ukazatelů pomalejším tempem. Z hlediska průměru zemí EU-28 vykazuje většina hlavních ukazatelů v průběhu času pokrok, přestože mezi zeměmi přetrvávají velké rozdíly, pokud jde o úroveň výkonnosti²² i míru růstu jednotlivých zemí (viz tabulka 1).

Velké rozdíly v pokroku jednotlivých zemí naznačují, že u všech priorit stále existuje značný prostor k dalšímu rozvoji. Jako potenciální referenční hodnoty pro země, které nevykazují tak dobré výsledky, by mohla být použita „nejvyšší hodnocení“ EVP.

Společnou politickou odpovědnost a mobilizaci ve vztahu ke všem prioritám EVP dokládá skutečnost, že národní akční plány EVP vypracovalo a zveřejnilo 28 zemí. Tyto plány vykazují vysokou míru snahy docílit při vytváření EVP dalšího pokroku.

Z výsledků obecně vyplývá, že plán EVP na období 2015–2020 zůstává i nadále vlivným nástrojem, který členskými státy a přidruženými zeměmi pomáhá definovat, sladit a provádět nezbytné reformy EVP na vnitrostátní úrovni.

Zpomalení pokroku hlavních ukazatelů EVP je zároveň podnětem k zamyšlení nad tím, jak urychlit, posílit a podpořit provádění všech priorit EVP. Za to nesou společnou odpovědnost všechny členské státy, přidružené země a EU.

Dopad a sblížení národních akčních plánů EVP by mohlo posílit systematictější využívání společně vytvořeného kontrolního mechanismu EVP. To by mohlo být podpořeno vzájemným získáváním poznatků, např. prostřednictvím nástroje na podporu politiky v rámci programu Horizont 2020²³ ve spojení se strategickými debatami ve Výboru pro Evropský výzkumný prostor a s ohledem na evropský semestr pro koordinaci hospodářských politik.

S novými výzvami musí evropské i vnitrostátní orgány koordinovat svá politická opatření přijatá v reakci na staré překážky a přizpůsobit je novým příležitostem. To znamená, že priority EVP se budou v průběhu času vyvíjet. Vytváření moderního a aktivního EVP v úzkém partnerství s členskými státy, přidruženými zeměmi, Komisí a všemi zúčastněnými stranami v EVP má jasnou přidanou hodnotu pro všechny. Navrhovaný dlouhodobý rozpočet EU je koncipován tak, aby poskytoval pobídky a podporu pro společné zlepšování vnitrostátních systémů výzkumu a inovací a dosahování pokroku při vytváření EVP.

²¹ Pro srovnání míry růstu hlavních ukazatelů s předchozím vykazovaným obdobím viz Zpráva o pokroku ve vytváření EVP za rok 2016 na adrese http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_progress_report2016/era_progress_report_2016_com.pdf.

²² Viz technická zpráva.

²³ <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/policy-support-facility>.

Tabulka 1. Přehled míry růstu hlavních ukazatelů EVP

Země	Hlavní ukazatele						
	Excelence výzkumných pracovníků Společného výzkumného střediska (2013–2016)	Statistika státních rozpočtových výdajů na výzkum a vývoj (GBARD) nadnárodní (2014–2016)	Nabídky volných pracovních míst na portálu EURAXESS (2014–2016)	Ženy v kategorii A (2014–2016)	Spolupráce inovativních společností s univerzitami (2012–2014)	Spolupráce inovativních společností s výzkumnými institucemi (2012–2014)	Publikace mimo EVP na 1000 výzkumných pracovníků (2014–2016)
EU-28	3,2 %	3,9 %	-5,0 %	1,0 %	0,7 %	4,0 %	4,4 %
AT	8,1 %	-0,6 %	-4,0 %	5,7 %	2,1 %	-2,5 %	5,0 %
BE	3,0 %	-4,5 %	21,2 %	5,5 %	-1,6 %	2,4 %	0,7 %
BG	-0,1 %	-19,5 %	-61,4 %	2,2 %	-7,7 %	-19,2 %	2,8 %
CH	-0,5 %	:	:	6,6 %	:	:	:
CY	3,2 %	-2,6 %	20,1 %	-4,7 %	13,3 %	-4,5 %	9,8 %
CZ	3,2 %	12,7 %	-10,2 %	2,2 %	-8,4 %	-0,5 %	5,6 %
DE	2,6 %	6,3 %	85,5 %	4,1 %	-0,6 %	:	1,2 %
DK	7,1 %	-7,1 %	13,3 %	6,9 %	1,9 %	-21,2 %	8,5 %
EE	4,6 %	17,4 %	-18,0 %	3,3 %	15,9 %	47,0 %	6,3 %
EL	-1,9 %	-21,5 %	-44,7 %	2,9 %	-27,8 %	-35,9 %	6,9 %
ES	3,5 %	9,2 %	19,9 %	0,7 %	2,9 %	13,7 %	5,9 %
FI	2,9 %	2,0 %	169,9 %	2,6 %	-6,2 %	-11,6 %	11,0 %
FR	3,3 %	:	8,7 %	-4,6 %	2,5 %	2,2 %	-0,3 %
HR	7,1 %	-22,6 %	12,8 %	2,3 %	-26,2 %	-34,3 %	-0,7 %
HU	3,6 %	112,3 %	31,9 %	12,4 %	-17,6 %	-12,0 %	3,8 %
IE	7,0 %	-16,6 %	-35,6 %	-10,0 %	-4,7 %	:	-13,2 %
IS	0,0 %	:	0,4 %	:	:	:	1,2 %
IT	3,6 %	0,8 %	21,9 %	2,0 %	12,3 %	16,7 %	3,4 %
LT	4,4 %	-5,4 %	21,3 %	9,7 %	-35,0 %	-33,0 %	7,5 %
LU	9,7 %	9,6 %	42,6 %	:	25,3 %	16,5 %	-3,8 %
LV	3,3 %	-8,8 %	65,7 %	6,3 %	-2,9 %	-11,1 %	35,5 %
MT	17,3 %	33,2 %	:	-22,6 %	-10,3 %	31,3 %	15,5 %
NL	4,6 %	-1,2 %	4,3 %	5,0 %	14,7 %	:	3,8 %
NO	8,2 %	-2,5 %	6,1 %	3,1 %	5,5 %	-0,5 %	0,5 %
PL	4,2 %	:	1,7 %	3,0 %	0,2 %	7,3 %	2,4 %
PT	6,0 %	21,0 %	-5,4 %	1,3 %	-1,5 %	-12,8 %	4,3 %
RO	3,5 %	24,3 %	19,9 %	22,3 %	57,5 %	4,0 %	8,4 %
RS	2,6 %	:	-49,5 %	:	138,8 %	:	-1,0 %
SE	4,8 %	1,8 %	-43,8 %	4,2 %	-6,7 %	:	4,9 %
SI	-0,1 %	22,3 %	-9,0 %	7,6 %	-11,5 %	:	8,1 %

Tabulka 1. Přehled míry růstu hlavních ukazatelů EVP

SK	5,6 %	125,8 %	-9,3 %	0,1 %	0,2 %	6,1 %	9,0 %
UK	1,0 %	5,1 %	-10,5 %	:	-1,8 %	7,8 %	6,6 %